

«Свобода і Правда»

*невиголошена на Польському воєнному цвинтарі у Катині промова,
підготовлена на урочистості до 70-х роковин Катинського злочину,*

1. Це було 70 років тому. Їх – попередньо зв’язаних - вбивали пострілом у голову ззаду. Так, щоб було мало крові. Пізніше – все ще з орлами на гудзиках мундирів – їх складали у глибокі ями. Тут, в Катині, таких смертей було 4 400. У Катині, Харкові, Твері, у Києві, Херсоні та у Мінську - разом 21 768. Закатовані – це громадяни Польщі, люди різних релігій і різних професій; військовослужбовці, поліцейські і цивільні. Є серед них генерали й звичайні поліцейські, професори і сільські вчителі. Є військові капелани різних віросповідань: католицькі священники, головний рабин Війська Польського, головний капелан греко-католиків і головний православний капелан. Усі ці злочини – скоєні у різних місцях – ми символічно називаємо Катинським злочиним. Усіх їх об’єднує громадянство жертв та одне й те саме рішення тих самих злочинців.
2. Злочин скоєно за бажанням Сталіна, за наказом найвищої влади Советського Союзу: Політичного бюро ВКП(б). Рішення, прийняте 5 березня 1940 за поданням Лаврентія Берії: розстріляти! В обґрунтуванні подання читаємо: *це затяти, невиправні вороги советської влади.*
3. Цих людей знищено без процесів і вироків. Їх було замордовано, грубо порушуючи права і конвенції цивілізованого світу. Чим є смерть десятків тисяч осіб – громадян Речіпосполитої – без суду? Якщо це не геноцид, тоді чим є геноцид?
4. Ми запитуємо, не припиняємо запитувати: чому? Історики вказують на злочинні механізми комуністичного тоталітаризму. Частина його жертв лежить тут поруч, в тому числі і в Катинському лісі. Це тисячі росіян, українців, білорусів, людей інших національностей. Але все ж таки джерелом злочину є також пакт Молотова-Ріббентропа, що вів до четвертого розподілу Польщі. За цим стояли імперські, шовіністичні наміри Сталіна. Катинський злочин – як писав про це професор Станіслав Сваневіч, якого в останню мить зняли з транспорту на смерть – це частина *операції (...) очищення підступів, необхідних для подальшої експансії советського імперіалізму.* Цей злочин - ключовий пункт плану із знищення вільної Польщі: держави, що стоїть з 1920 року на дорозі комуністичного тоталітаризму до підкорення Європи. Тому НКВД й пробує залучити військовослужбовців: нехай підсилять плани підкорення. Проте офіцери з Козельська і Старобельська обирають честь, вони вірні Вітчизні. Отже, Сталін і його Політичне бюро, аби помститися нескореним, вирішують: розстріляти їх. Могилами є ями смерті у Катині, під Харковом, у Медному. Ці ями смерті повинні також бути могилою Польщі, незалежної Речіпосполитої.
5. У червні 1941 Німеччина атакує СРСР: союзники родом із серпня 1939 стають смертельними ворогами. СРСР входить у члени антигітлерівської коаліції. Уряд

у Москві відновлює – в силу угоди від 30 липня 1941 - стосунки із Польщею. Сталін засідає поруч із Рузвельтом і Черчиллем у великій трійці.

Мільйони солдатів Червоної армії – росіян, українців, білорусів, грузин, вірмен і азербайджанців, мешканців Середньої Азії – віддають життя у боях з гітлерівською Німеччиною. У цій же боротьбі гинуть також американці, британці, поляки, солдати інших народів. Нагадаймо: це ми, поляки, першими зі зброєю протистояли армії Гітлера. Це ми билися з нацистською Німеччиною від початку до кінця війни. Наприкінці війни наші солдати становлять четверту щодо чисельності армію антигітлерівської коаліції. Поляки воюють і гинуть на усіх фронтах – на Вестерплатте і під Коцьком, у боях за Англію і під Монте-Кассіно, під Леніно і в Берліні, у підпіллі і в дні Варшавського повстання. Є серед них брати і діти жертв Катиня. У бомбардувальнику польських Збройних сил гине над територією III Рейху 26-річний Александр Федоронько, найстарший із синів закатованого у Катині Шимона Федоронька, головного православного капелана Війська Польського. Наймолодший син, 22-річний Орест - у лавах Крайової Армії – поліг у перший день Варшавського повстання. Його 24-річний брат В'ячеслав, який воює у З'єднанні «Гурт» Крайової Армії, загине пізніше, через 17 днів.

У травні 1945 року III Рейх програє війну. Нацистський тоталітаризм падає. Невдовзі ми будемо відзначати 65-ту річницю цієї події. Для нашого народу це все ж таки була гірка, неповна перемога. Ми потрапляємо у сферу впливів Сталіна і тоталітарного комунізму. Після 1945 Польща існує, але без незалежності. З нав'язаним устроєм. Тривають теж намагання спотворити нашу пам'ять про польську історію і польську самобутність.

6. Важливою частиною цієї спроби фальшування була катинська брехня. Історики взагалі її називають засновницькою брехнею ПНР. Вона діє від року 1943. Саме у зв'язку з нею Сталін припиняє стосунки із польським урядом. Світ ніколи про це не повинен був довідатись. Родинам жертв одібрали право на відкриту скорботу, на оплакування і гідне поминання найближчих. По стороні брехні стоїть міцна тоталітарна імперія, стоїть апарат влади польських комуністів. Люди, які говорять правду про Катинь, платять за це високу ціну, в тому числі школярі. У 1949 році 20-річний учень з Хелма Юзеф Балка потрапляє за вироком військового суду на три роки до в'язниці за те, що на уроці вигукнув про Катинь. Чи це значить – нагадаю словами поета – що свідком повинні залишитися *незламани гудзики*, які знаходять тут, на катинських могилах?

Однак, є також *незламні люди* і – після чотирьох декад – тоталітарний Голіаф подоланий. Правда – ця, остання зброя супроти насильства – перемагає. Так, як катинська брехня була фундаментом ПНР, так правда про Катинь є фундаментом вільної Речіпосполитої. Це велика заслуга Катинських Родин, їхньої боротьби за пам'ять про своїх близьких, а тому також – про пам'ять і самобутність Польщі. Це заслуга молоді, таких учнів, як Юзеф Балка. Заслуга тих вчителів, які попри заборони говорили дітям правду. Заслуга ксьондзів, в тому числі ксьондза прелата Здзіслава Пешковського і вбитого у січні 1989 року ксьондза Стефана Недзеляка,

ініціатора встановлення катинського хреста на Повонзковському цвинтарі. Це заслуга друкарів з нелегальних видавництв. Заслуга багатьох незалежних ініціатив та «Солідарності». І мільйонів батьків, що розповідали своїм дітям справжню історію Польщі. Як влучно сказав кілька днів тому прем'єр-міністр Речіпосполитої, поляки стають великою Катинською Родиною.

Усім членам цієї спільноти, особливо рідним і близьким Жертв, я висловлюю найглибшу подяку. Перемога у битві з брехнею - це Ваша велика заслуга! Ви добре послужили Вітчизні!!

Великі заслуги у боротьбі з катинською брехнею мають росіяни: активісти Меморіалу, ті юристи, історики і правоохоронці російської держави, які відважно виявляли цей злочин Сталіна.

7. Катинь і катинська брехня стали болючою раною польської історії, але це також на довгі десятиліття отруїло взаємини між поляками і росіянами. Неможливо будувати надійні взаємини на брехні. Брехня розділяє людей і народи. Приносить ненависть і злість. Тому нам потрібна правда. Слушність - вона нерівномірно поширюється, мають рацію Ті, хто бореться за свободу. Ми, християни, добре це знаємо: правда, хай навіть найпекучіша, визволяє. Єднає. Приносить справедливість. Показує шлях до примирення.

Зробімо так, аби катинська рана змогла нарешті загоїтися і затягтися. Ми на цій дорозі. Незважаючи на різні вагання і тенденції, сьогодні є більше правди про Катинський злочин, аніж чверть століття тому назад. Ми цінуємо дії Росії і росіян, які служать цій правді, у тому числі візит у катинському лісі, на могили убитих прем'єр-міністра Росії, що відбувся у середу. Правді, однак, потрібні не тільки слова, а і конкретні дії. Треба відкрити усі документи, які стосуються Катинського злочину. Обставини цього злочину повинні бути до кінця вивчені та з'ясовані. Потрібно, щоб тут, у Катині, говорили один з одним молоді люди: поляки і росіяни, українці і білоруси. Важливо, щоб юридично була підтверджена невинуватість жертв, аби катинська брехня назавжди згинула з публічного простору. Шляхом, який наближує наші народи, нам потрібно йти далі, не затримуючись на ньому і не повертаючи назад. Однак, цей шлях до примирення вимагає чітких знаків. На цій дорозі потрібне партнерство, рівноправний діалог один з одним, а не імперське тужіння. Треба думати про спільні цінності: про демократію, свободу, плюралізм, а не про зони впливу.

8. Трагедія Катиня і боротьба з катинською брехнею - це досвід, важливий для прийдешніх поколінь поляків. Це частина нашої історії. Нашої пам'яті і нашої самобутності. Але це також і частина історії усієї Європи, світу. Це послання, яке стосується кожної людини та всіх народів. Воно стосується і минулого і майбутнього людської цивілізації. Катинський злочин уже завжди нагадуватиме

про загрозу поневолення і знищення людей і народів. Нагадуватиме про силу брехні. Буде однак свідчити також і про те, що люди і народи спроможні – навіть у найважчі часи – обрати свободу й захистити правду.

Віддаймо разом шану закатованим. Помолімося на їхніх могилах. Слава героям!
Честь їх пам'яті!